

Uchwała Nr 26/2022
Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego
z dnia 6 lipca 2022 r.

dotycząca projektu rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych

Po rozpatrzeniu, na wniosek Ministra Edukacji i Nauki z dnia 29 czerwca 2022 r. (pismo DPSW-ZLN.0231.5.2022.KB), projektu rozporządzenia w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych, stosownie do art. 329 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 574, z późn. zm., dalej PSWN), Rada Główna przedstawia następujące stanowisko.

Podział na dziedziny i dyscypliny naukowe oraz artystyczne ma fundamentalne znaczenie systemowe, zdecydowanie wykraczające poza skutki ważne dla środowisk aplikujących. W trakcie dyskusji poprzedzającej uchwalenie PSWN w 2018 roku rozdrobnienie dyscyplinowe zdiagnozowano jako jedną z głównych przyczyn zamykania się badań naukowych i kształcenia w wąskich obszarach. Rozdrobnienie utrudnia współpracę i wymianę międzynarodową, stanowi barierę dla prowadzenia badań i kształcenia interdyscyplinarnego, a przez to – do zajmowania się ważnymi wyzwaniami współczesności oraz istotnymi celami gospodarczymi i społecznymi, dodatkowo sprzyjając powstawaniu pozanaukowych zależności wewnątrz małych środowisk i obniżania standardów etycznych. Długotrwałe rozdrobnienie dyscyplin miało bezpośredni wpływ na niesatysfakcjonującą światową pozycję polskich badań naukowych oraz polskich uczelni w rankingach międzynarodowych.

Z tego względu mniejsza liczba szerzej ujętych dyscyplin naukowych warunkuje działanie wielu systemowych mechanizmów nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce (w tym mechanizmów jakościowych). Należy tutaj wspomnieć, że liczba uprawianych dyscyplin jest kryterium klasyfikacji i nazewnictwa uczelni, liczby i składu organów nadających stopnie naukowe, a nierzadko także stanowi podstawę organizacji wewnętrznej jednostek naukowych. Nie bez znaczenia jest także wpływ podziałów dziedzinowych i dyscyplinowych na finansowanie, poprzez współczynniki kosztochłonności oraz działanie algorytmu podziału subwencji. Propozycje modyfikacji listy dziedzin i dyscyplin powinny mieć również umocowanie w polityce naukowej państwa. Z tych powodów zmiana listy dyscyplin ma skutki ogólnosystemowe dla wszystkich instytucji nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce. Nie bez znaczenia jest też perspektywa zgłaszania wielu innych, podobnie uzasadnianych propozycji poszerzenia listy dyscyplin, których uhonorowanie cofnęłoby nas do sytuacji i problemów z przeszłości. Nie negując argumentów wnioskodawców, konieczne jest ich rozważenie wraz dalekosiężnymi konsekwencjami dla całego systemu nauki. Decyzje w tej materii winne być poprzedzone rzetelną, dogłębną analizą planowanych i potencjalnych skutków zmian oraz wynikających z nich korzyści i strat. Przedstawione uzasadnienie nowelizacji rozporządzenia tego warunku nie spełnia. Niezrozumiałe jest również modyfikowanie listy dyscyplin przed opublikowaniem i wszechstronną analizą danych właśnie zakończonej ewaluacji dyscyplin.

Z powyższych względów Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego **negatywnie opiniuje przedstawione propozycje** zmian w systemie klasyfikacji nauki w Polsce i **apeluje o wstrzymanie ich wprowadzania w życie do czasu przeprowadzenia postulowanej analizy** oraz wymiany opinii z przedstawicielskimi organami środowiska naukowego.

Jednocześnie RGNiSW deklaruje swój aktywny udział w organizacji i prowadzeniu takich dyskusji oraz konsultacji.

Oprócz powyższej opinii Rada Główna przedstawia ponadto następujące szczegółowe uwagi i argumenty.

1. Obecna klasyfikacja nauki w Polsce jest oparta na *Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych* (Dz. U. poz. 1818). Podstawą rozporządzenia był art. 5 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce („ustawy”), który stanowi, że „*badania naukowe i prace rozwojowe prowadzi się w dziedzinach nauki i dyscyplinach naukowych, a twórczość artystyczną – w dziedzinie sztuki i dyscyplinach artystycznych*” (ust. 1), a decyzja ministra w sprawie ich klasyfikacji, nauki ma mieć „*na uwadze systematykę dziedzin i dyscyplin przyjętą przez OECD, bezpieczeństwo państwa, konieczność dochowania zobowiązań międzynarodowych Rzeczypospolitej Polskiej oraz cele, których realizacji służy klasyfikacja*” (st. 3). Były to argumenty akcentowane przez środowisko naukowe, także w trakcie Kongresu Nauki Polskiej (2017-2018). Mocno była podkreślana potrzeba wyraźnego zmniejszenia liczby dziedzin nauki i dyscyplin naukowych, ich integracji opartej o przesłanki merytoryczne i metodyczne. Przypomnijmy, że w latach 2011-2018 w systemie klasyfikacji nauki w Polsce wyróżniano 8 obszarów, 21 dziedzin i 96 dyscyplin – to tego okresu nawiązuje także część argumentów uzasadnienia wniosku. Taki system odbiegał wyraźnie od rozwiązań OECD, wyróżniających 6 dziedzin, 37 dyscyplin (w podziale na subdyscypliny) i otwartych „*na inne dyscypliny w ramach danej dziedziny i dyscypliny nauki*”. Podkreślamy zarazem, że klasyfikacja OECD weszła w życie w 2004 roku.
2. System klasyfikacji nauki w Polsce, po wejściu w życie rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 20.09.2018 r. obejmuje 8 dziedzin i 47 dyscyplin.
3. Każda z trzech przesłanek ustawy (art. 5), będących przesłanką decyzji ministra odnośnie do kształtu rozporządzenia zachowuje nadal w całej rozciągłości swą aktualność. Są one bowiem istotne i znaczące.
4. Projekt Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dn. 24.06.2022 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych przewiduje wprowadzenie do systemu klasyfikacji dwóch nowych dziedzin, 7 nowych dyscyplin (wzrost o 15%) i zmiany nazwy (rozszerzenie) jednej dyscypliny (*Inżynieria lądowa i transport* na *Inżynieria lądowa, geodezja i transport*).
5. Proponowane nowe dziedziny nauki to:
 - a) *Dziedzina nauk o rodzinie*, z jedną dyscypliną *Nauki o rodzinie* (dziedzina nr 4) oraz
 - b) *Dziedzina nauk weterynaryjnych* z jedną dyscypliną *Weterynaria* (dziedzina nr 9).
6. Proponowane nowe dyscypliny nauki to:
 - a) *etnologia i antropologia* w dziedzinie nauk humanistycznych,
 - b) *inżynieria bezpieczeństwa* w dziedzinie nauk inżynieryjno-technicznych,
 - c) *ochrona dziedzictwa i konserwacja zabytków* w dziedzinie nauk inżynieryjno-technicznych,
 - d) *biotechnologia* w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu,
 - e) *stosunki międzynarodowe* w dziedzinie nauk społecznych,

- f) *nauki biblijne* w dziedzinie nauk teologicznych.
7. W uzasadnieniu projektu zmian podkreśla się, że do Ministerstwa wpływają postulaty przedstawicieli środowiska akademickiego, a także niektórych ministerstw dotyczące wprowadzenia zmian w klasyfikacji dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych, z argumentacją, że *obowiązująca klasyfikacja nie realizuje w odpowiedni sposób wytycznych zawartych w art. 5 ust. 3 ustawy*". I dalej – „*Proponowane rozwiązania przyczynią się [...] do stworzenia bardziej sprzyjających warunków do rozwoju badań naukowych w Polsce, w szczególności w nowo utworzonych dziedzinach nauki i dyscyplinach naukowych. Cele proponowanych zmian obejmują przede wszystkim stworzenie możliwości miarodajnej ewaluacji, przeprowadzanej [...] w poszczególnych dyscyplinach naukowych i artystycznych. Można zatem stwierdzić, że celem klasyfikacji jest rozwój działalności naukowej w Polsce. Zdaniem Rady Głównej ta argumentacja jest dalece nieprzekonująca.*
8. Rada Główna przyjmuje znaczenie klasyfikacji OECD, akcentowane wśród przesłanek zmian rozporządzenia. W tym aspekcie podkreśla, że:
- a) żadna z dwóch proponowanych nowych dziedzin nie ma statusu dziedziny w systematyce OECD,
 - b) spośród 7 nowych, proponowanych dyscyplin tylko jedna (pomijając *nauki weterynaryjne*) – biotechnologia (z rozszerzeniem i specyfiką w 2 dziedzinach, omówioną poniżej) ma w klasyfikacji OECD status dyscypliny,
 - c) dziedzina *nauk o rodzinie*, z dyscypliną *Nauki o rodzinie* znajduje się w klasyfikacji OECD w dziedzinie nr 5 - Nauki społeczne w dyscyplinie 5.4 Socjologia, w subdyscyplinie 5.4.d. „*Problematyka społeczna (feminologia i badania nad płcią kulturową, problemy społeczne, nauka o rodzinie, praca socjalna)*". Proponowanie nowej dziedziny (w tym jednej dyscypliny) skłania do refleksji. Badania nad rodziną mają charakter szeroki i wielce znaczący, tak w wymiarze naukowym jak i wagi społecznej problematyki rodziny, i zarazem wyraźnie interdyscyplinarne. Są podejmowane w kilku dziedzinach i kilkunastu dyscyplinach, i taki stan rzeczy nie stwarza przesłanek do kreowania nowej dziedziny i dyscypliny naukowej, mimo, że w latach 2011-2018 *nauki o rodzinie* stanowiły dyscyplinę naukową w dziedzinie nauk humanistycznych,
 - d) dziedzina *nauki weterynaryjne* z dyscypliną *Weterynaria* znajduje się w klasyfikacji OECD w dziedzinie nr 4 – Nauki rolnicze i dyscyplinie 4.3. *Nauki weterynaryjne* (w latach 2005 – 2011 oraz 2011-2018 nauki weterynaryjne stanowiły samodzielną dziedzinę),
 - e) dyscyplina *etnologia i antropologia* w dziedzinie nauk humanistycznych znajduje się w klasyfikacji OECD w dziedzinie nr 5 - *Nauki społeczne* w dyscyplinie 5.4 Socjologia, w subdyscyplinie 5.4.c Antropologia i etnologia. W latach 2005-2011 oraz 2011-2018 *etnologia* stanowiła dyscyplinę w dziedzinie nauk humanistycznych,
 - f) dyscyplina *inżynieria bezpieczeństwa* w dziedzinie nauk inżynieryjno-technicznych – w klasyfikacji OECD nie ma jej jako dyscypliny, a badania z tego zakresu mogą mieścić się w poszczególnych, 10 dyscyplinach dziedziny, a także wpisywać się w dyscyplinę *inne nauki inżynieryjne i technologie* – 2.11.b. Podzielając wagę argumentu ustawy (art. 5 ust. 3 - stanowiącym o istotnym znaczeniu *bezpieczeństwa państwa* (jako drugiej, istotnej przesłanki klasyfikacji dziedzin nauki) i złożoność *problematyki bezpieczeństwa* zauważyć należy, iż zagadnienie to – choć w części i odmiennym charakterze – jest przypisane do dyscypliny *nauki o bezpieczeństwie* w dziedzinie nauk społecznych,

- g) dyscyplina *ochrona dziedzictwa i konserwacja zabytków* w dziedzinie nauk inżynieryjno-technicznych. Jest to propozycja wyodrębnienia z dyscypliny *Architektura i urbanistyka* w dziedzinie nauk inżynieryjno-technicznych. W klasyfikacji OECD nie ma proponowanej nowej dyscypliny - problematyka taka sytuuje się w niej w subdyscyplinach 2.1.b *Inżynieria architektury*, 2.1.c *Inżynieria budowlana, inżynieria miejska i strukturalna*. *Ochrona dziedzictwa i konserwacja zabytków* ma, podobnie jak pozostałe propozycje, charakter wyraźnie interdyscyplinarny i integrujący badania z wielu dziedzin i dyscyplin. W latach 2005-2011 (ściślej – od 2009 r.) *konserwacja i restauracja dzieł sztuki* stanowiła dyscyplinę w dziedzinie nauk plastycznych,
- h) dyscyplina *biotechnologia* w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu. W uzasadnieniu podniesiony jest ważny argument o znaczeniu badań w zakresie biotechnologii – zarówno dla nauki jak i rozwoju społeczno-gospodarczego. Podkreśla się także interdyscyplinarny charakter badań w tym zakresie i formalne rozdrobnienie, rozproszenie przynależności dyscyplinarnej. Rada Główna w pełni podziela i przyjmuje te argumenty. W systemie OECD biotechnologia jest przypisana do trzech dyscyplin: do dziedziny nauk medycznych i nauk o zdrowiu – 3.4 *Biotechnologia medyczna*, do dziedziny nauk inżynieryjnych i technicznych – dyscypliny 2.8 *Biotechnologia środowiskowa* (z 3 subdyscyplinami) oraz 2.9. *Biotechnologia przemysłowa* (z 3 subdyscyplinami). Przyjmując argument uzasadnienia wniosku, że: „*utworzenie dyscypliny naukowej biotechnologia w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu będzie również spójne z systematyką OECD*” pojawia się ważne pytanie – o formalne przypisanie badań z zakresu biotechnologii prowadzonych w innych dziedzinach, w tym nauk technicznych i inżynieryjnych czy nauk rolniczych. W latach 2005-2011 *biotechnologia* stanowiła dyscypliny w dwóch dziedzinach: *nauk chemicznych* i *nauk technicznych*, a w latach 2011-2018 – była dyscypliną w dziedzinach *nauk rolniczych* i *nauk technicznych*. Te zmiany ukazują skalę problemów systematyki i wpisują się w argumentację zawartą w uzasadnieniu wniosku,
- i) dyscyplina *stosunki międzynarodowe* w dziedzinie nauk społecznych. Podane argumenty uzasadnienia nie znajdują potwierdzenia w klasyfikacji OECD. Proponowana dyscyplina ma w istocie charakter interdyscyplinarny, a badania w tym zakresie są podejmowane w kilku dziedzinach i dyscyplinach, w tym m. in. 5.2 *ekonomia i biznes* (w tym *International Economics* i *International Business*) 5.4. *socjologia* (w tym socjologia stosunków międzynarodowych), 5.5. *prawo* (m. in. prawo publiczne i prywatne międzynarodowe), 5.6. *nauki polityczne* (z dwoma subdyscyplinami), 5.8. *media i komunikowanie* (z czterema subdyscyplinami), 5.9 *inne nauki społeczne* (w tym 5.9. *nauki społeczne interdyscyplinarne*). Internacjonalizacja jest obecnie *signum temporis* badań naukowych i stanowi paradygmat w badaniach stosunków międzynarodowych. Pytanie zatem o tożsamość – w aspekcie dyscypliny – jest ważne i otwarte,
- j) dyscyplina *nauki biblijne* w dziedzinie nauk teologicznych. Badania z zakresu biblistyki są znaczące dla nauki i kultury w ogóle, w tym także kultury narodowej. W OECD studia w tym obszarze są usytuowane w dziedzinie *nauk humanistycznych*, w dyscyplinie 6.3 *Filozofia, etyka i religia*, w tym zwłaszcza w subdyscyplinach 6.3.c *Teologia* oraz 6.3.d *Religioznawstwo*. W tych subdyscyplinach lokują swoją aktywność badawczą naukowcy w dziedzinie nauk teologicznych. Obiektywnie trudno Radzie Głównej ocenić argument uzasadnienia związany z trudnościami, jakie – przy obecnej klasyfikacji nauki w Polsce – „*napotyka środowisko biblistów polskich we współpracy z Instytutami Biblijnymi w Rzymie i w Jerozolimie oraz z Centrami Badań i Studiów Biblijnych w Europie i w Stanach Zjednoczonych*”.

9. W uzasadnieniu projektu rozporządzenia w odniesieniu do kilku (jednak nie do wszystkich) proponowanych dyscyplin są podane wartości N (w aspekcie przyjętym w ewaluacji) – liczby pracowników zajmujących się daną problematyką, mającą stanowić o tożsamości nowej, proponowanej „dyscypliny”. Są to istotne argumenty – które świadczyć mogą o tożsamości i potencjale rozwojowym danej dyscypliny. Podane liczby mają jednak charakter zróżnicowany i niepełny. W części odnoszą się do liczby pracowników w danym obszarze problemowym (w obecnej dyscyplinie), w części do liczby uczelni, instytutów PAN i instytutów badawczych, uczelni niepublicznych, w których są prowadzone badania nad „problematyką dyscypliny” oraz liczby kierunków studiów w poszczególnych jednostkach. Uniemożliwiają poznanie konkretnej liczby pracowników w „nowej dyscyplinie”. Przykładowo, N w dyscyplinie *Architektura i urbanistyka*, z której wyodrębnić się ma nowa dyscyplina *ochrona dziedzictwa i konserwacja zabytków* wynosi ok. 400, a w dyscyplinie (?) *inżynieria bezpieczeństwa* w dziedzinie nauk inżynieryjno-technicznych N=42. Podobnie niewielka jest liczba badaczy zajmujących się *naukami biblijnymi*. Podajemy te elementy jako ważne *per se*, ważne także w aspekcie znaczenia dla innych rozstrzygnięć w systemie nauki, w tym m. in. składu RDN i konieczności reprezentacji każdej dyscypliny (N=3) w składzie Rady, formalnego przypisania czasopisma do dyscypliny itd.
10. Argument opinii Rady Głównej nawiązuje do deklarowanego w uzasadnieniu celu zmian: *„proponowane rozwiązania przyczynią się [...] do stworzenia bardziej sprzyjających warunków do rozwoju badań naukowych w Polsce, w szczególności w nowo utworzonych dziedzinach nauki i dyscyplinach naukowych”*. Rozwój nauki i badań naukowych w każdej dziedzinie i każdej dyscyplinie ma znaczenie zupełnie podstawowe, jest celem przesądzającym o dalszym rozwoju społecznym i ekonomicznym kraju. Rada Główna podkreśla zarazem, że istotnym jego warunkiem jest relatywna stałość rozwiązań formalno-prawnych, w tym także w obszarze klasyfikacji nauki. Obecna klasyfikacja obowiązuje niecałe 4 lata, a poprzednie – po 7 lat (2005-2011) i (2011-2018), klasyfikacja OECD istnieje lat 18, od 2004 roku. Stabilność systemu jest dużą wartością dla środowiska naukowego – kierunkuje badania, zachęca do interdyscyplinarności, podejmowania zagadnień, rozwiązywania problemów naukowych przekraczających sztywne i wąskie niekiedy granice poszczególnych dyscyplin. Jest to istotny warunek rozwoju nauki i badań naukowych. Wzorcem odniesienia w projektowaniu zmian systemu klasyfikacji nauki w naszym kraju może być istotna zasada *„otwartości systemu”* OECD na nowe dyscypliny i zaproponowanie wprowadzenia do systemu klasyfikacji nauki w każdej dziedzinie *„innej dyscypliny”*. Takie podejście może rozwiązywać problemy, akcentowane przez instytucje zgłaszające do ministerstwa propozycje zmian i zawarte w uzasadnieniu.
11. Projekt rozporządzenia, ma, w aspekcie metodycznym, charakter reaktywny – jest reakcją Ministerstwa na postulaty zmian klasyfikacji dziedzin i dyscyplin. Każdy z nich jest ważny w aspekcie „indywidualnym” – oczekiwań części jednostek naukowych (uczelnie, PAN i instytuty, Centrum Stosunków Międzynarodowych, Rada Naukowa Konferencji Episkopatu Polski i in.). Interes nauki jako takiej wymaga oparcia się na wyraźnym wzorcu odniesienia – systematyce dziedzin i dyscyplin naukowych przyjętą przez OECD i relatywnej stabilności systemu klasyfikacji nauki. Ta ostatnia, przy poszanowaniu wyraźnej tożsamości dziedziny i dyscypliny, określonych przez przedmiot, zakres i metody badań oraz tak bardzo naturalnym we współczesnej nauce podejściu interdyscyplinarnym – spotkania badaczy z odmiennych dziedzin i dyscyplin, także w wymiarze międzynarodowym – staje się akceleratorem rozwoju nauki w warunkach stabilności rozwiązań formalno-prawnych.

12. Wszystkie cele zmian, określone w projekcie rozporządzenia Ministra mogą zostać zrealizowane przy obecnej klasyfikacji dziedzin nauki i dyscyplin naukowych i dyscyplin artystycznych.

Uchwałę otrzymuje Minister Edukacji i Nauki.

Przewodniczący
Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Prof. Marcin Pałys